

Environmentální aspekty jaderné energetiky

**PhDr. Tomáš Vlček, Ph.D.
(Ing. Jiří Martinec, Ph.D.)**

Environmentální aspekty energetiky

Posouzení environmentálních aspektů

Během následujících pěti minut napište každý z Vás plusy a mínusy jaderné energetiky z pohledu energetické bezpečnosti státu.

Posouzení environmentálních aspektů

Během následujících pěti minut napište každý z Vás plusy a mínusy jaderné energetiky z čistě subjektivního, osobního pohledu na věc.

Posouzení environmentálních aspektů

K překlenutí rozporu mezi státními a průmyslovými zájmy a subjektivnímu osobnímu vnímání problému slouží EIA.

Posouzení environmentálních aspektů

Oficiální definice pojmu je uvedena v normě ČSN EN ISO 14001 a zní:

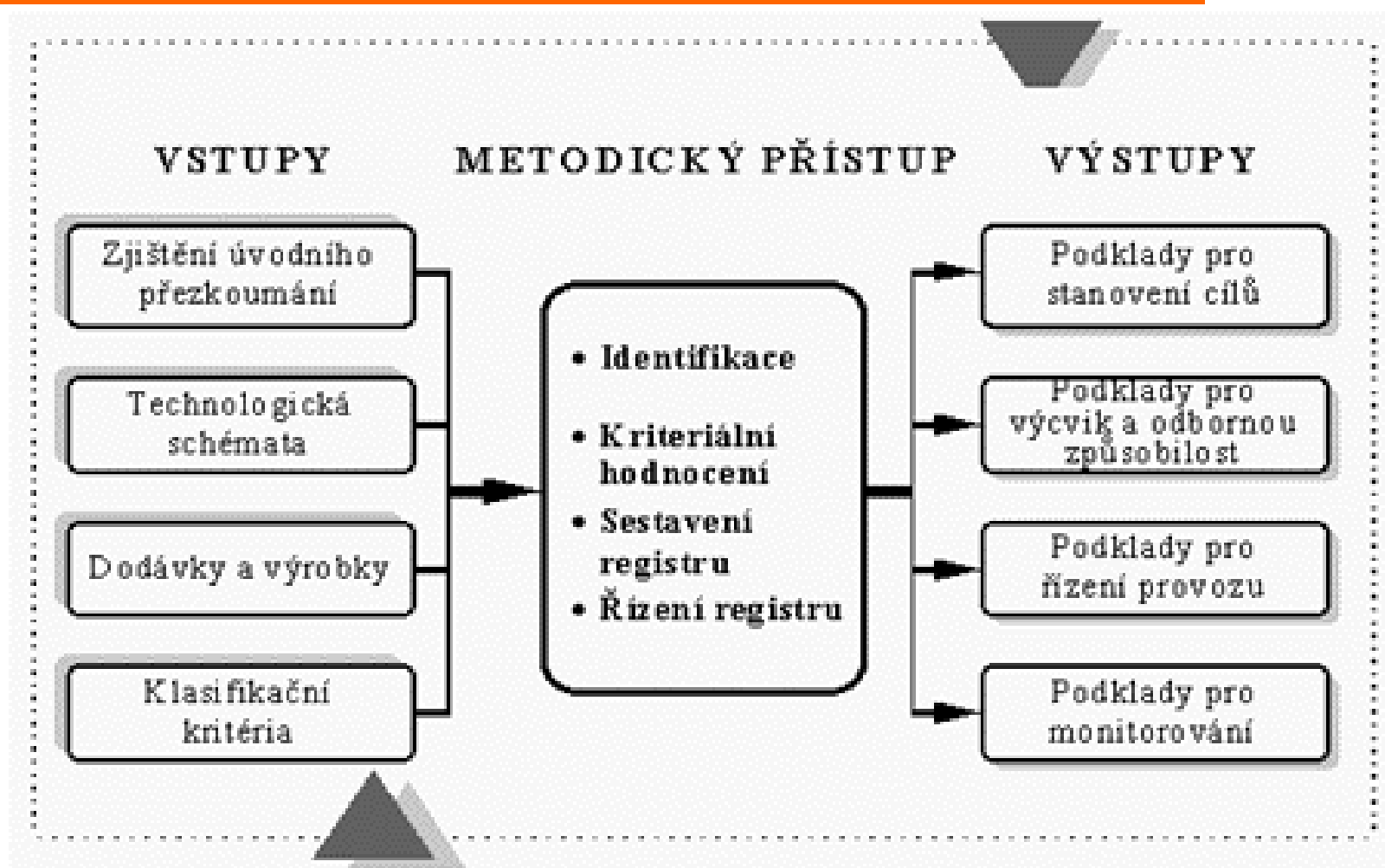
„Environmentální aspekt je prvek činností, výrobků nebo služeb organizace, který může ovlivňovat životní prostředí.“

Posouzení environmentálních aspektů

ISO 14001 (dobrovolná norma Mezinárodní organizace pro normalizaci týkající se environmentálního managementu, prestiž firmy, povinnost mít **environmentální politiku a hodnocení environmentálních rizik**)

EMAS (Systém ekologického řízení a auditu, vyvinut 1993 v EK, vyžaduje podmínky ISO 14001 a další požadavky jako je zapojení zaměstnanců apod., EMAS je díky tomu vnímán jako **prémiový nástroj** pro řízení životního prostředí. V rámci EMAS probíhá tzv. **environmentální přezkum** – vlastní identifikace rizik, sestavení environmentální politiky, určení environmentálních aspektů, cílů, programů)

Posouzení environmentálních aspektů

Posouzení environmentálních aspektů

Tabulka registru aspektů a dopadů – část A – přímé

VEA – významný environmentální aspekt, NEA – nevýznamný environmentální aspekt, H- stav havarijní, B –běžný provoz, M – mimořádný stav S - součet

Poř. číslo	Místo vzniku (pracoviště, proces)	Činnost	Aspekt	Dopad	Provoz B/M/H	Významnost	L	D	P	S	Opatření, odpovědnost (měření, cíl atd.)
1	Ředitelství ZRS OK	administrativa	vznik sběrového papíru	čerpání přírodních zdrojů	B	NEA	1	1	1	3	optimalizace spotřeby papíru v administrativě
			spotřeba el. energie	čerpání přírodních zdrojů	B	NEA	1	1	1	3	nesvítit zbytečně, el. energii odebírat co nejrovnoměrněji
			spotřeba pitné vody	čerpání přírodních zdrojů	B	NEA	1	1	1	3	kontrolovat vypnutí kohoutků, neplýtvat pitnou vodou
			vznik odpadních splaškových vod	zátěž přírody v podobě odpadních vod	B	NEA	1	2	1	4	neznečišťovat splaškové vody závadnými látkami
			spotřeba zářivek	vznik nebezpečného odpadu	B	VEA	1	2	2	5	nesvítit zbytečně, zářivky opakovaně nezapínat a nevypínat EMS 1/2013
			spotřeba tonerů	vznik nebezpečného odpadu	B	VEA	1	2	2	5	maximální šetření při tisku dokumentů, zpětný odběr zajištěn smluvně
			vznik komunálního i ostatního odpadu	zátěž přírody v podobě ukládání odpadů	B	NEA	1	1	1	3	maximální množství obalů vrátet k recyklaci, třídit odpady

Posouzení environmentálních aspektů

Metodika hodnocení environmentálních aspektů

Hodnocení EA je prováděno metodou kritériální, kdy pro hodnocení EA ve společnosti byly zvoleny následující 4 kritéria.

Kritéria:

- soulad s limity a závaznými požadavky
- četnost výskytu dopadu
- dopad spojený s působením na ŽP (velikost, trvalost, měřítko)
- vliv na společnost (na její ekonomiku a image)

Posouzení environmentálních aspektů

Klasifikace (K)		1 bod	2 body	3 body
kritérium č.	váha kritéria (V)	problém není nebo je malý	existuje problém	existuje zásadní problém
1.	3	limity a zákony jsou plněny nebo limity a zákony nejsou stanoveny	limity a zákony nejsou občas plněny nebo jejich plnění je na hranici limitu	limity a zákony nejsou plněny nebo jsou často překračovány
2.	2	výskyt dopadu je minimální a/nebo dopadu lze zabránit	výskyt dopadu je častý a/nebo dopadu lze částečně zabránit	výskyt dopadu je vysoký a/nebo dopadu nelze zabránit
3.	2	dopad se dá odstranit a/nebo ovlivnění ŽP je minimální a není trvalé a/nebo ovlivnění ŽP je v lokálním měřítku	dopad se dá částečně odstranit a/nebo ovlivnění ŽP je velké ale není trvalé a/nebo ovlivnění ŽP je v regionálním měřítku	dopad se nedá odstranit a/nebo ovlivnění ŽP je trvalé a/nebo ovlivnění ŽP je v globálním měřítku
4.	1	EA nemá vliv na společnost (neohrožuje ani nezatěžuje její ekonomiku) a/nebo není příčinou stížností a/nebo dopad EA není viditelný	EA má vliv na společnost (zatěžuje její ekonomiku) a/nebo ojedinele je příčinou stížností a/nebo dopad je viditelný	EA má významný vliv na společnost (významně zatěžuje její ekonomiku) a/nebo v minulosti byly stížnosti a/nebo v lokalitě má společnost špatné jméno

Posouzení environmentálních aspektů

Významný EA	hodnota významnosti je větší nebo rovna 15 (a všechny EA, které jsou v kritériu č.1 ohodnoceny třemi body)
Nevýznamný EA	hodnota významnosti je nižší jak 15

EIA (Environmental Impact Assessment, ošetřeno zákonem č. 100/2001 Sb., podle zákona spadají do rozsahu posuzování všechny projekty, které by mohly mít negativní dopad na veřejné zdraví, rostliny a živočichy, ekosystémy, půdu, ovzduší, ale i na kulturní památky, přírodní zdroje nebo majetek – seznam projektů je uveden v příloze zákona)

Proces je: oznámení firmy orgánům (Kraj, MŽP) – zveřejnění příslušnými orgány – 20ti denní lhůta na připomínky – zjišťovací řízení – dokumentace – zpracování posudku (90 dní) – připomínky (30 dní) – závěrečné stanovisko jako odborný podklad pro navazující řízení (např. územní, stavební) s platností 5 let a možností prodloužení

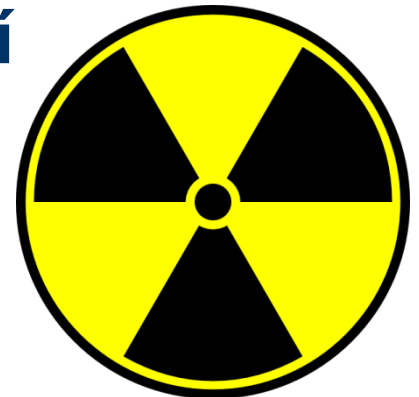
Posouzení environmentálních aspektů

Proces je:

- oznámení firmy orgánům (Kraj, MŽP)
- zveřejnění příslušnými orgány
- 20ti denní lhůta na připomínky
- zjišťovací řízení
- dokumentace
- zpracování posudku (90 dní)
- připomínky (30 dní)
- závěrečné stanovisko jako odborný podklad pro navazující řízení (např. územní, stavební) s platností 5 let a možností prodloužení

Jaderná energetika obecně

- těžba štěpných materiálů
- výroba elektrické energie v jaderných elektrárnách
- uvolnění jaderné energie z atomového jádra
- řetězová štěpná reakce v jaderném palivu
- doprovodný jev – **ionizující záření**

Získávání jaderného paliva

Těžba v povrchových dolech:

- těžba v povrchových dolech velmi podobná získávání hnědého uhlí v severních Čechách
- obecně nejméně ovlivňuje životní prostředí s ohledem na další způsoby těžby
- extrakce jaderného paliva je stejně škodlivá jako ostatní způsoby těžby
- zásah do krajiny závislý na množství rudy a výtěžnosti (procentuálním obsahu) jaderného paliva

Rössing, Namibie

Těžba hnědého uhlí – zámek Jezeří

Těžba uranu – Rožná

Získávání jaderného paliva

Chemické zpracování vytěžené rudy (Mydlovary MAPE, 20 km od ETE):

- loužení hydrogenuhličitanem sodným (vyšší obsah uhličitanů) nebo kyselinou sírovou (snížený obsah karbonátů)
- poměr kyseliny sírové až 560 g 94% kyselina na jeden litr louženého materiálu
- zpracováno 16,7 mil. rudy, vznik odkališť o celkové rozloze 300 ha – 36 mil. tun kalů
- těžké kovy a radioaktivní látky

Získávání jaderného paliva

Získávání jaderného paliva

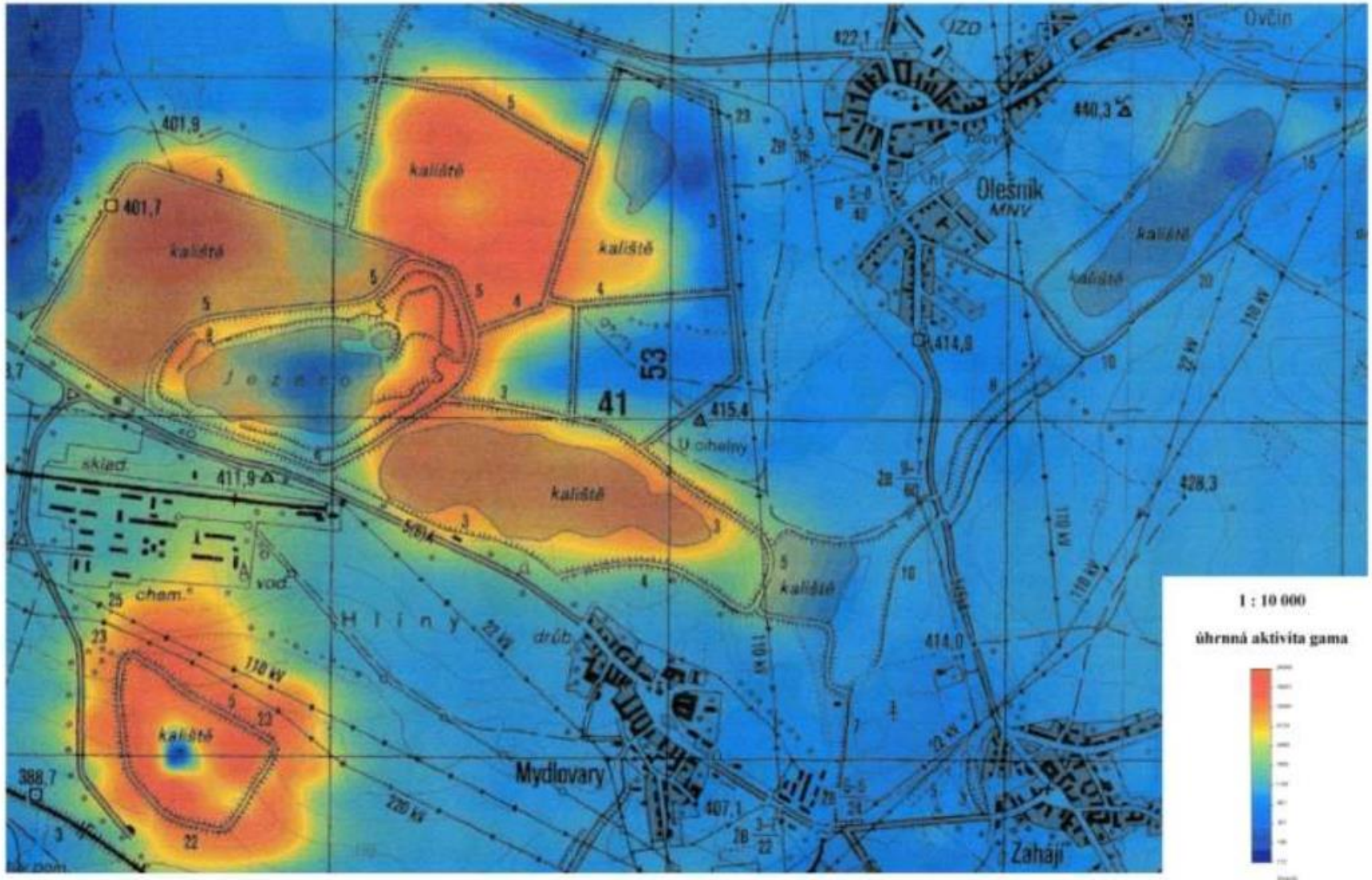

Získávání jaderného paliva

Radiokontaminace půd a sedimentů:

Uran, alfa zářiče, radon apod.

Získávání jaderného paliva

1:12 000, © GEODIS BRNO, s.r.o., © Měpyřoz, s.r.o., © 2011 NAVTEQ. All rights reserved.

Získávání jaderného paliva

Hlubinný důl ve Stráži pod Ralskem

- 1966 až 1970 první pokusy při zavádění metody chemického loužení
- až do počátku 90. let zavádění jednotlivých vyluhovacích polí s celkovou výměrou 7 km²
- během celého období chemické těžby do podzemí vtlačeno více než 4 mil. tun kyseliny sírové

Získávání jaderného paliva

Hlubinný důl ve Stráži pod Ralskem

- kontaminace cenomanské zvodně se rozšířila na oblast pokrývající zhruba 27 km²
- celkem ovlivněno 370 mil. m³ podzemních vod
- v současné době se v podzemí nachází kontaminace v množství odpovídajícím 4,9 mil. tun všech rozpuštěných látek
- začátek sanace

Sanace – Stráž pod Ralskem (DIAMO)

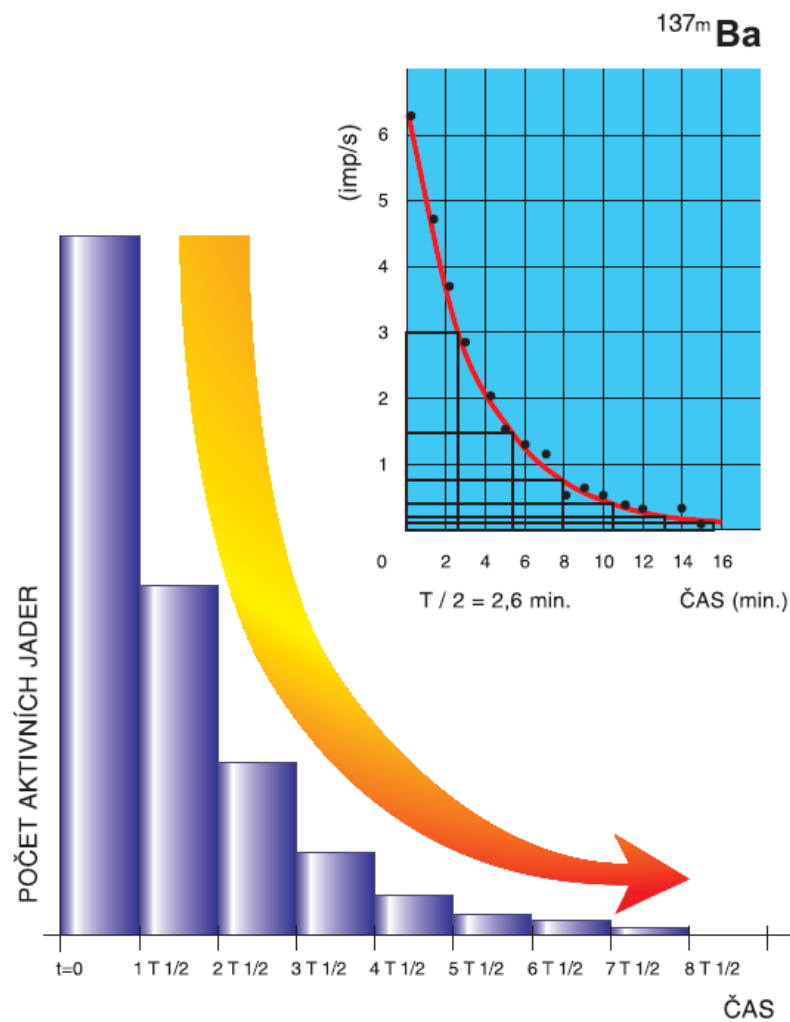
- uvést horninové prostředí do stavu, které zajistí využívání zásob pitných vod v severočeské křídě
- zlikvidovat vrty a povrchová zařízení
- začlenit povrch vyluhovaných polí do ekosystémů s ohledem na regionální systémy ekologické stability
- několik etap sanace, odhad nákladů na 40 miliard Kč

Radioaktivita

- radioaktivita (neboli radioaktivní rozpad) je samovolná přeměna jader nestabilních nuklidů na jiná jádra
- zároveň vzniká ionizující záření
- přirozená nebo umělá radioaktivita
- transmutace
- rozpad jader podle rozpadových řad a daných principů

Radioaktivita

Poločas přeměny je doba, za kterou se přemění právě polovina všech radioaktivních jader přítomných na začátku děje.

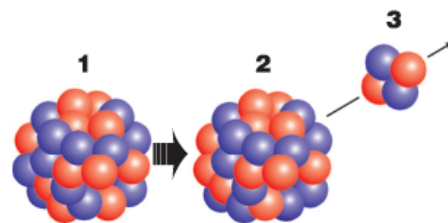
Radioaktivita

Nestabilní jádro se přemění na jiné a na jádro helia. Zářiče alfa jsou např. ^{235}U , ^{238}U , ^{234}U , ^{241}Am , ^{222}Rn , ^{226}Ra

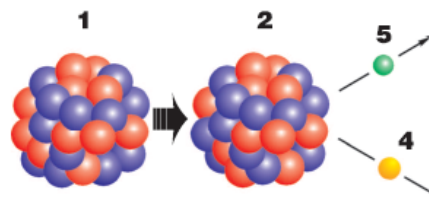
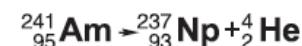
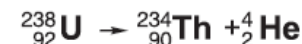
V jádře atomu se přemění neutron na proton za současného vyzáření elektronu a antineutrína. Zářičem beta minus je např. tritium, ^{40}K , ^{234}Th , ^{210}Pb .

Zářičem beta plus (vyzáření pozitronu - antielektronu) je např. ^{52}Mn , ^{11}C .

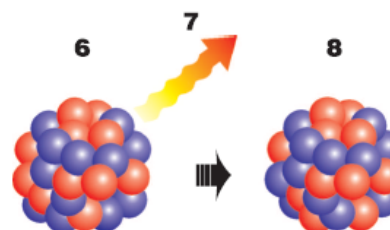
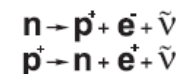
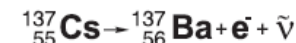
Nestabilní, excitované jádro přechází do stavu s nižší energií vyzářením fotonu - kvanta elektromagnetické energie. Částice gama je elektromagnetické vlnění s velmi krátkou vlnovou délkou.

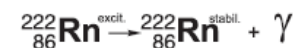
PŘEMĚNA ALFA

PŘEMĚNA BETA

PŘEMĚNA GAMA

1. MATEŘSKÉ JÁDRO
2. DCEŘINÉ JÁDRO
3. α ČÁSTICE

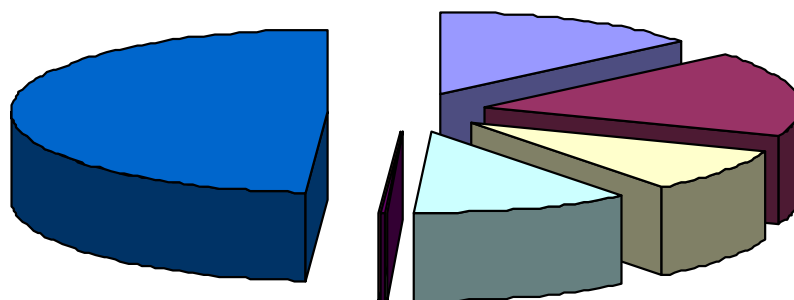
4. ELEKTRON (β^-)
5. ANTINEUTRINO ($\bar{\nu}$)
6. EXCITOVANÉ JÁDRO

7. γ ZÁŘENÍ (fotony)
8. STABILIZOVANÉ JÁDRO

Radioaktivita

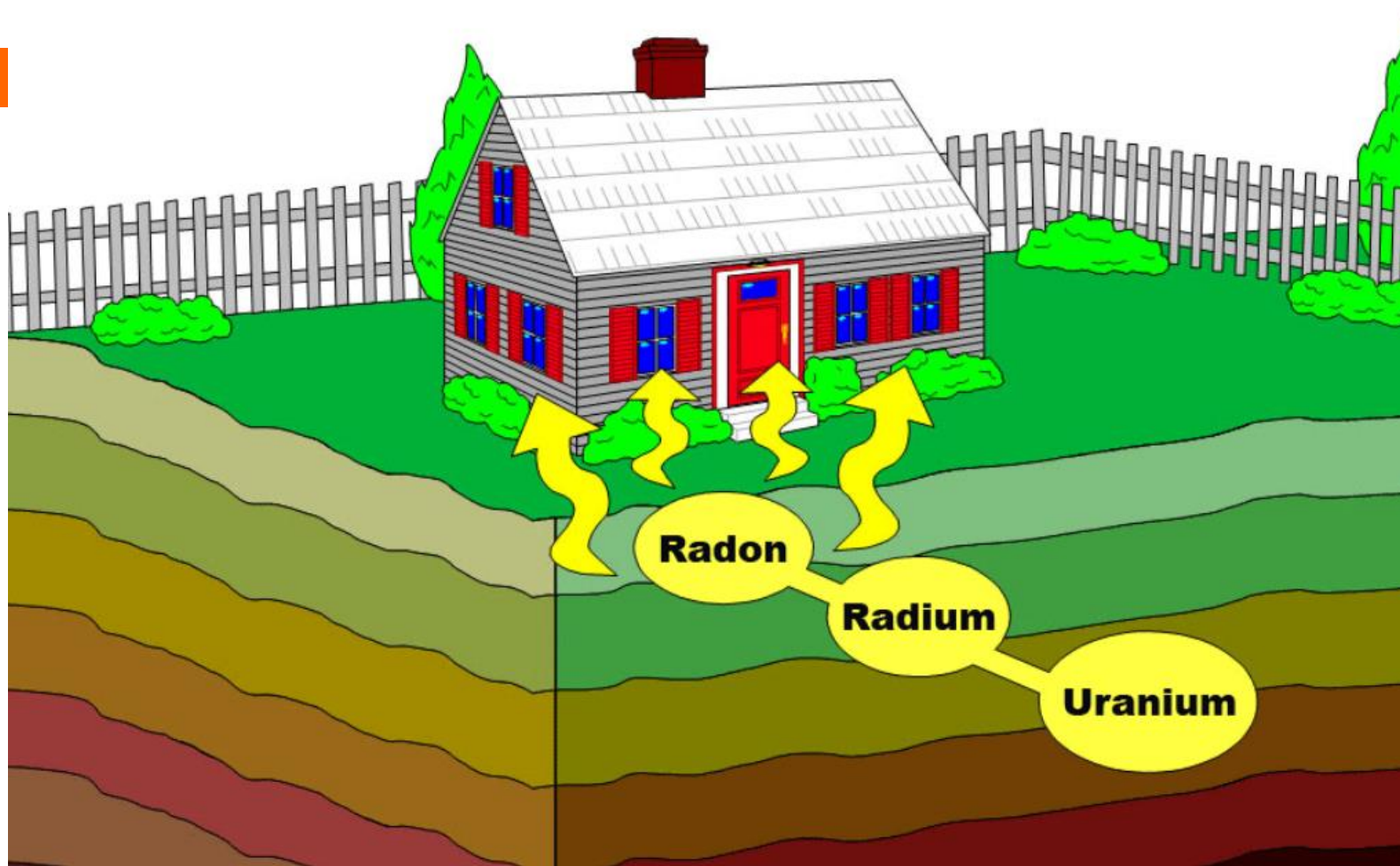
- kosmogenní radionuklidy: tritium ^3H (poločas 12,5 let), uhlík ^{14}C (poločas 5730 let)
- radionuklidy primární: draslík ^{40}K (poločas $1,26 \times 10^9$ let), thorium ^{232}Th (poločas $1,4 \times 10^{10}$ let), uran ^{238}U (poločas $4,5 \times 10^9$ let) , ^{235}U (7×10^8 let)
- radionuklidy sekundární: radionuklidy rozpadových řad – thoriová, uranová, aktinouranová, neptuniová

Rozdělení zdrojů záření pro člověka

- Kosmické záření - 14 %
- Záření z půdy a hornin - 17 %
- Přírodní radionuklidy v lidském těle - 9 %
- Lékařství - 11 %
- Spad z testů jad. zbraní - 0,3 %
- Jiné - 0,13 %
- Radon v domech - 49 %

Původ radonu

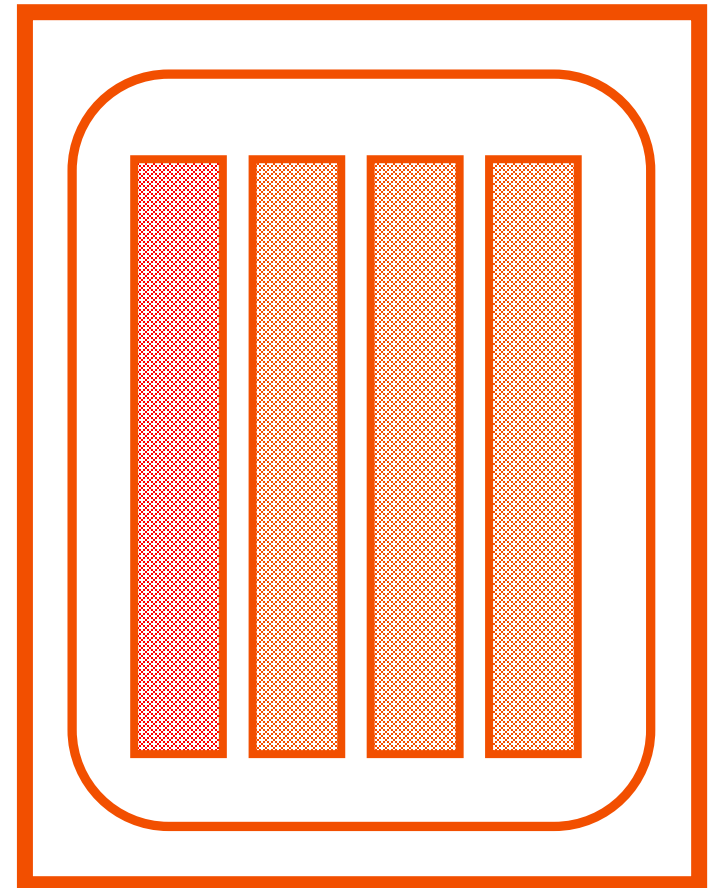
Jaderná energetika – bezpečnost a vliv na životní prostředí

- využívání jaderné energetiky je legislativně upraveno (SÚJB, 18/1997 Sb. ...)
- jaderná bezpečnost není pouhá formalita, jde o vymahatelný požadavek
- všechny vlivy jsou monitorovány a vyhodnocovány
- zodpovědnost je převedena na provozovatele, držitele licence

Ochrana do hloubky

Ochrana do hloubky = prostředek k dosažení základního cíle bezpečnosti JE

1. bariéra: molekulová matrice paliva (v matrici uranových tablet se zachytávají téměř všechny štěpné produkty vzniklé při štěpení)
2. bariéra: hermetické pokrytí palivových elementů (slitinou Zirkon-Niob)
3. bariéra: tlaková hranice primárního okruhu (resistentní proti vysokému tlaku, teplotám, radiačnímu záření i dynamickým podmínkám provozu)
4. bariéra: hranice hermetických místností – kontejnment (stavebně konstrukční ochrana, odolá např. pádu dopravního letadla, tlakové vlně výbuchu, vichřici, extrémním teplotám, extrémním srážkám apod.)

Provoz jaderné elektrárny

- štěpná jaderná reakce
- nezbytné provozní podmínky
- produkce odpadů
- likvidace vyhořelého jaderného paliva

Všechny vyjmenované části procesu mohou být nebo jsou zdrojem ionizujícího záření.

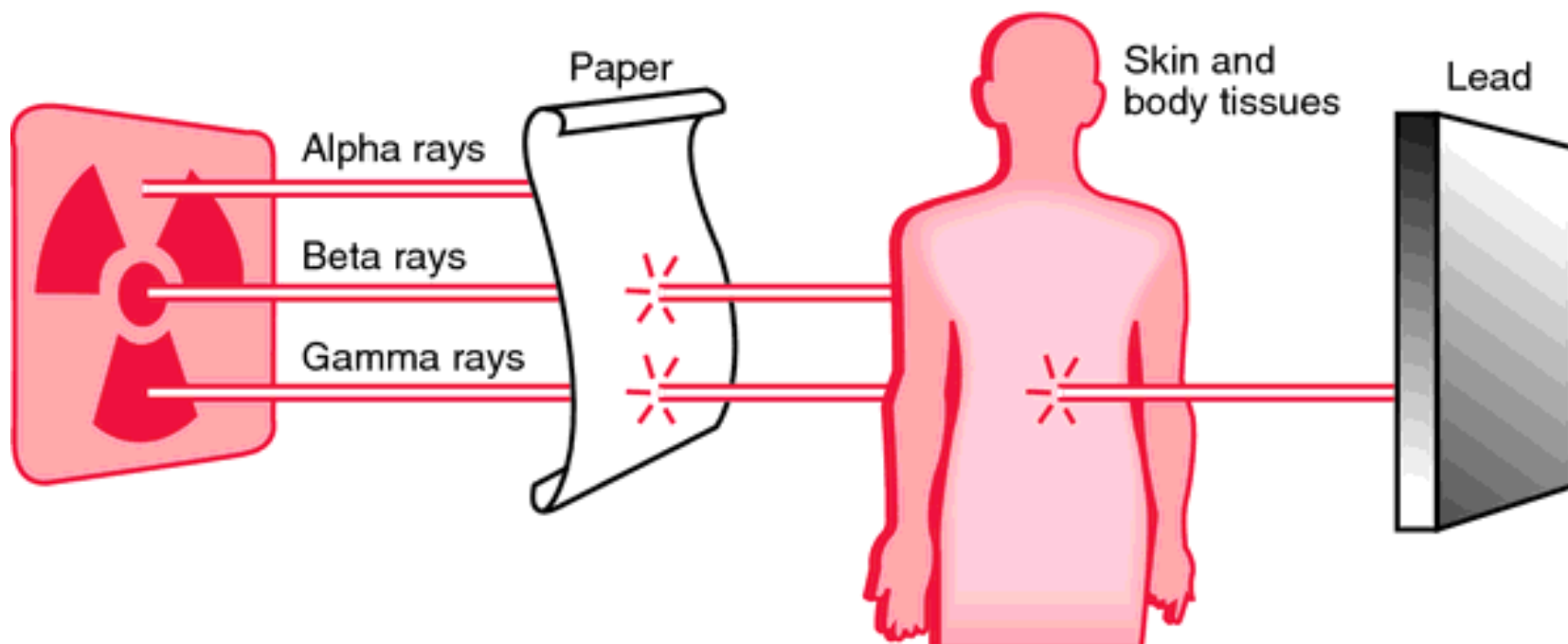
Ochrana před ionizujícím zářením

Vzdálenost – intenzita ionizujícího záření ubývá se čtvercem vzdálenosti, tj. po 10 m je 100x nižší, po 100 m je 10000x nižší, po 1 km je milionkrát nižší atd.

Čas – čím kratší ozáření, tím menší je kumulovaná dávka

Stínění – podle druhu záření: alfa záření odstíní pokožka, oděv, papír; beta záření např. hliníkový plech; gama záření beton, vrstva vody, zeminy; neutronové záření voda, polystyrén, parafín

Ochrana před ionizujícím zářením

Radiační ochrana

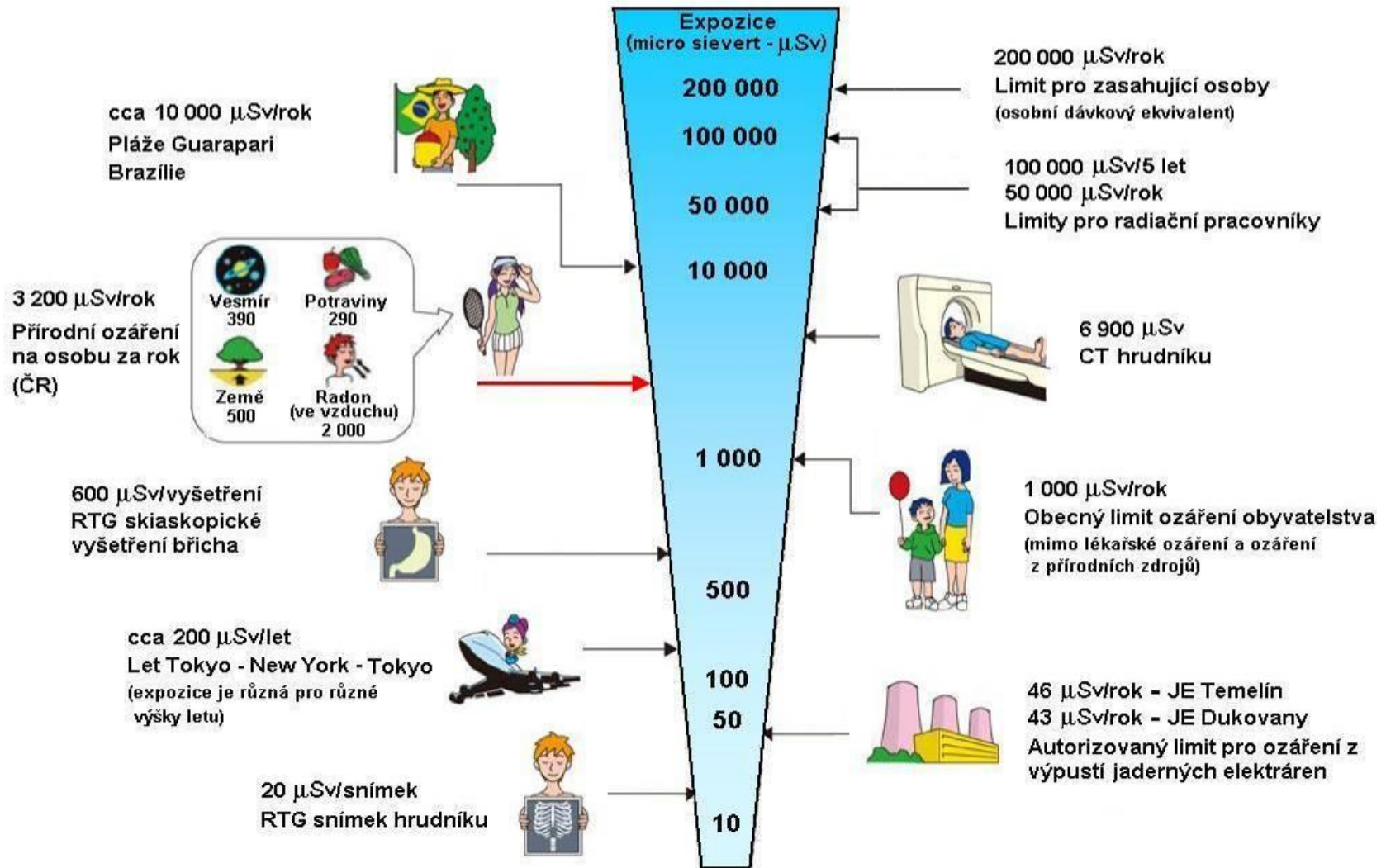
Cíl radiační ochrany

Zajistit, aby při normálním provozu byly radiační expozice uvnitř zařízení a v důsledku úniku radioaktivních materiálů do okolí tak nízké, jak je to rozumně možné při uvážení ekonomických a sociálních faktorů a pod předepsanými limity a zajistit zmírnění rozsahu radiační expozice v důsledku havárií.

Princip ALARA

- dodržuj předpisy a hledej nové lepší způsoby provedení práce
- uplatňuje se už při projektování

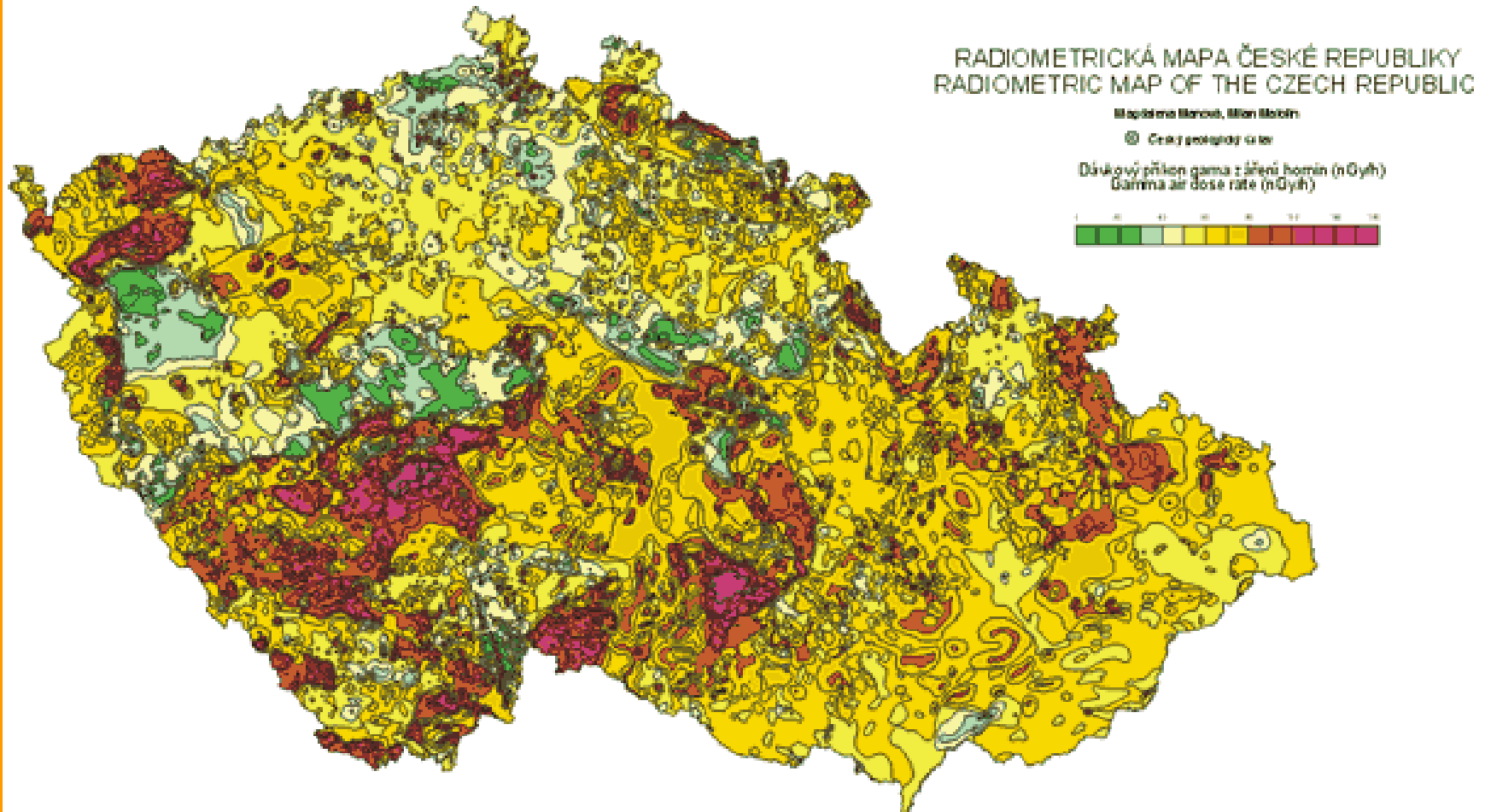
Příklady expozic ionizujícímu záření včetně limitů platných v ČR

Průměrný dávkový příkon z přírodního pozadí v ČR: $0,14 \mu\text{Sv/h} = 1226,4 \mu\text{Sv/rok}$

Czech Republic
Iran (Ramsar)
India (Kerala)
Brazil (Guarapari)

- cca 3 mSv/year
- up to 400 mSv/year
- up to 17 mSv/year
- up to 175 mSv/year

Porovnání radičních dávek

Povolený roční limit pro ozáření jednotlivce z veřejnosti nad dávku z přírodního pozadí	1 000 mikro Sv = 1 mSv
Mammogram	3 mSv
Normální celoroční průměrné ozáření průměrného jednotlivce. Cca 85 % z toho je od přírodních zdrojů, zbytek většinou z medicínských aplikací.	3,5 mSv
CT scan hrudníku	5,8 mSv
Celodenní dávka z pobytu v černobylské elektrárně v r. 2010	6 mSv
Průměrná roční dávka pro pilota na pravidelné lince NY – Tokio	9 mSv
Povolená roční dávka pro profesionálního pracovníka se zářením	50 mSv
Dávkový limit pro pracovníky ve Fukušimě při likvidaci následků tsunami	250 mSv
Dávka, od které se projeví lékařsky zjistitelné změny po ozáření	500 mSv
Smrtelné ozáření jednorázovou dávkou	8 000 m Sv = 8 Sv

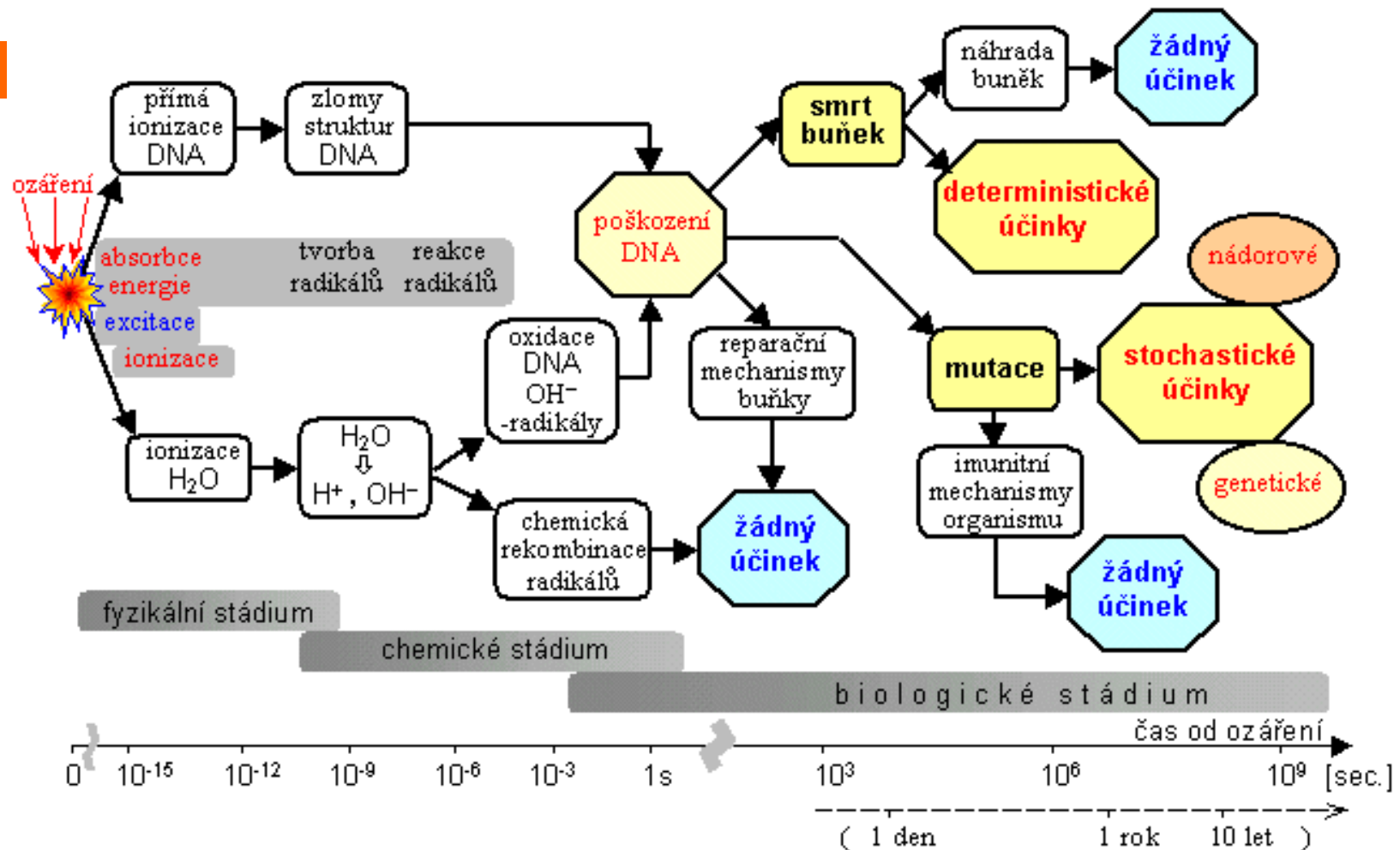
Orientační dávkové ekvivalenty a příkony

Přírodní pozadí	cca 3 mSv/rok
Kosmické záření	0,3 mSv/rok
Rentgen zubů	0,1 mSv
Sledování televize	0,002 mSv/hod
Rentgen vnitř. orgánů	1-2 mSv
Let letadlem Praha - New York a zpět	0,5 mSv
Lékařsky zjiřitelné účinky	0,5 Sv
Černobylští hasiči	5,6-13 Sv
Radioterapie nádoru prostaty	až 80 Sv
Spad ze zkoušek jaderných zbraní (70. léta)	0,01 mSv/rok

Porovnání radiačních dávek a účinků

2 mSv/r	Typické přírodní pozadí, liší se v různých zemích. (Např. Austrálie - 1.5 mSv, Severní Amerika 3 mSv).
1.5 to 2.0 mSv/r	Průměrná dávka pro horníka v australských uranových dolech
2.4 mSv/r	Průměrná dávka zaměstnance v jaderném průmyslu v USA.
nad 5 mSv/r	Expozice člena posádky letů ve středních zeměpisných šířkách.
9 mSv/r	Expozice člena posádky na letu New York – Tokyo přes severní pól.
10 mSv/r	Maximální dávka pro horníka v australských uranových dolech.
50 – 400 mSv/r	Dávkový příkon z přírodního pozadí pro obyvatele některých míst v Iránu, Indii a Evropě.
100 mSv/r	Nejnižší úroveň ozáření, od níž lze odvozovat zvýšenou pravděpodobnost onemocnění rakovinou.
250 mSv	Povolená krátkodobá dávka pro zaměstnance Fukušimy v době havárie v březnu 2011.
350 mSv/celoživotně	Kritérium pro přemístění obyvatel po havárii v Černobylu.
1,000 mSv kumulativně	Pravděpodobně způsobí po několika letech rakovinu u 5 % lidí ozářených touto dávkou. (To znamená, že je-li normální pravděpodobnost onemocnění rakovinou 25 %, tato dávka ji zvýší na 30 %).
1,000 mSv jednorázově	Způsobí dočasnou nevolnost, pokles počtu bílých krvinek, nikoliv však smrt. Nad tuto úroveň vážnost stavu roste úměrně zvyšující se dávkou.
5,000 mSv jednorázově	Může do měsíce usmrtit polovinu ozářených touto dávkou.
10,000 mSv jednoráz.	Smrt nastane do několika týdnů.

Chemické účinky ionizujícího záření

Účinky záření na lidský organismus

Stochastické (nahodilé) - poškozeno málo buněk, podprahová dávka nebo opakované malé dávky.

- dá se vypočítat pouze pravděpodobnost újmy, žádná újma nemusí nastat.
- lze odhalit (ověřit) jen pozorováním velkého množství osob. Riziko malých dávek? Vědci se zatím neshodují, nelze potvrdit ani vyvrátit, neexistuje totiž vzorek lidí, kteří by nebyli vystaveni vůbec žádné radiaci.
- je známo, že existuje „ochranný efekt“ záření (hormeze) – v místech s vyšší radioaktivitou bývá menší výskyt rakoviny (buňky reparují jakékoliv poškození).

Účinky záření na lidský organismus

Nestochastické účinky (deterministické) - po ozáření velkou dávkou, mnoha buněk, projeví se v krátké době.

Příklady:

- Lokální dermatitida
- Zákal oční čočky
- Poškození plodu
- Poruchy plodnosti
- Akutní nemoc z ozáření

Ochrana proti vnějším vlivům

Ochrana před zemětřesením

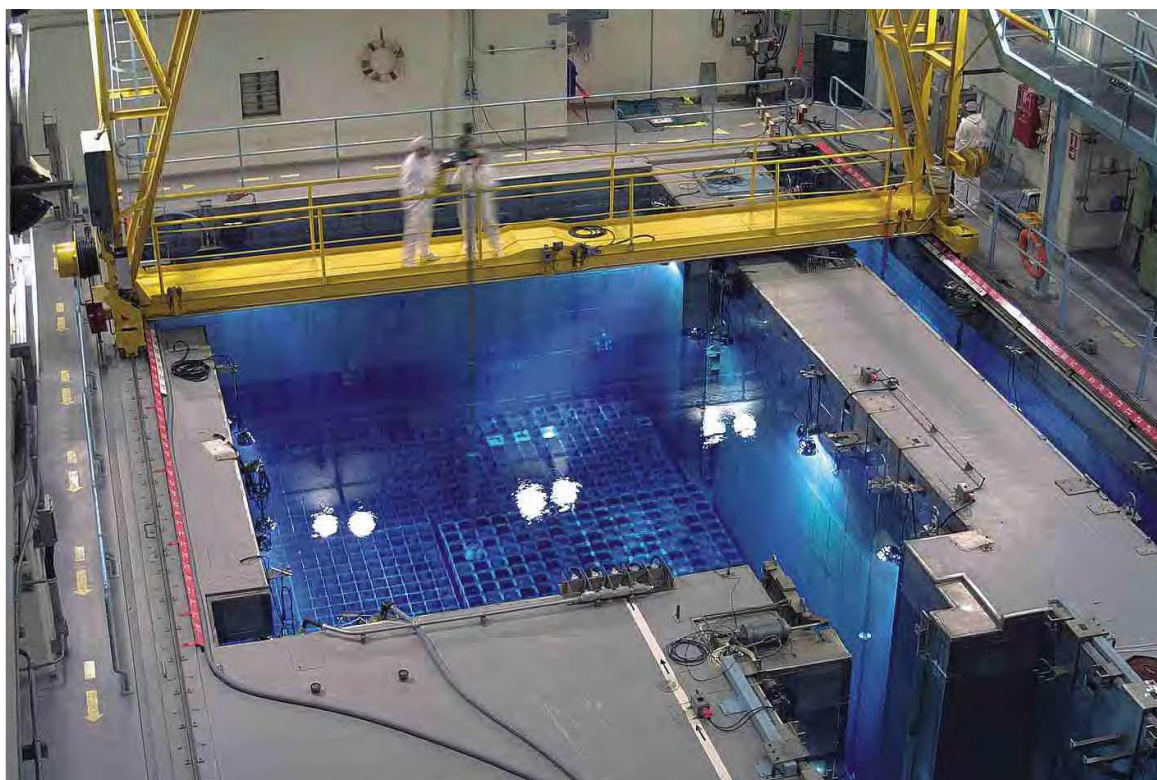
Ochrana před zátopami a nepříznivými meteorologickými jevy

Ochrana před tlakovými vlnami od výbuchů

Ochrana před účinky vyvolanými pádem letadla

Ochrana proti vlivu třetích osob

Mokrý sklad

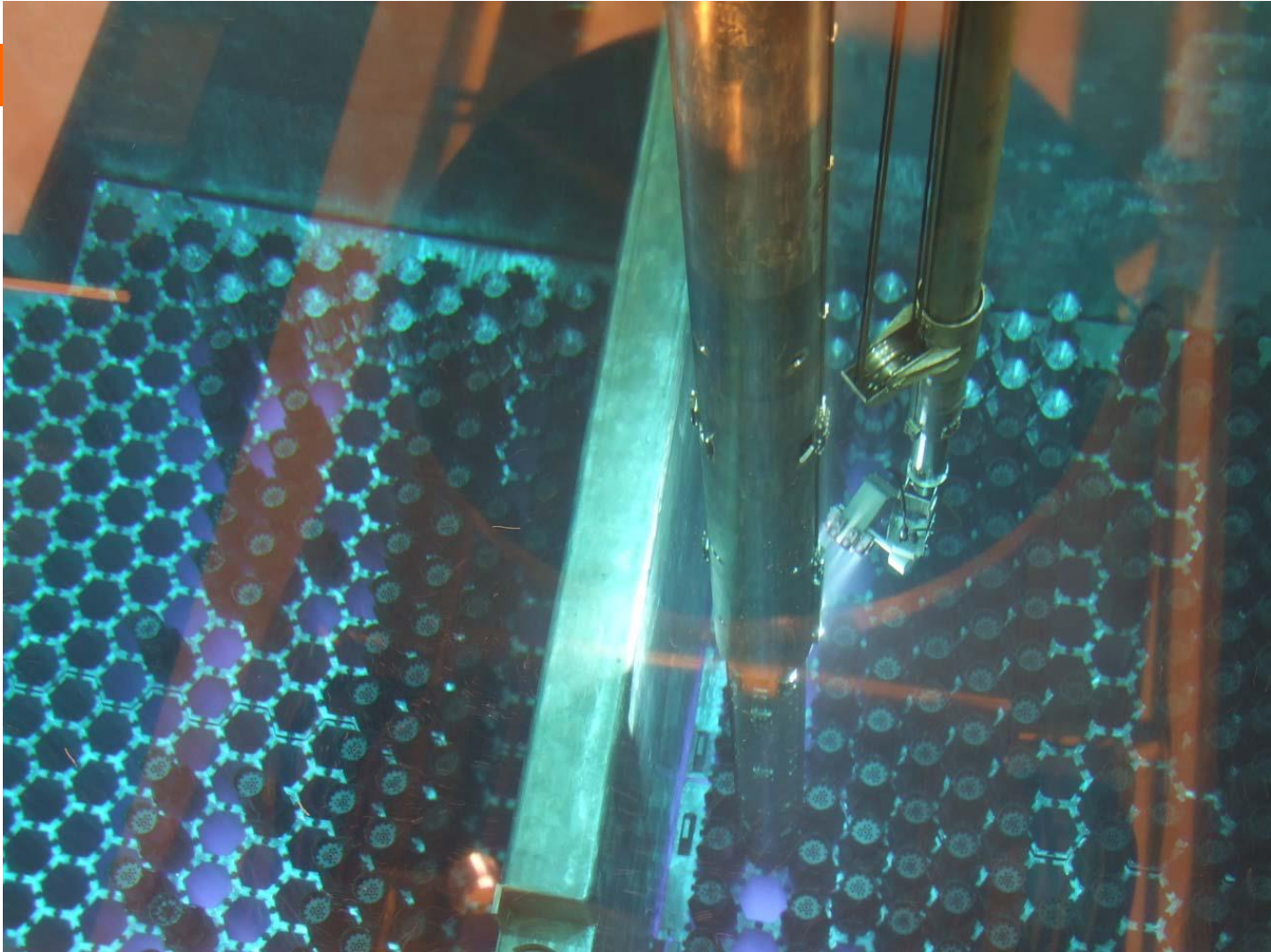

VJP bezprostředně po vyvezení z aktivní zóny reaktoru má vysoký zbytkový výkon, který je způsoben rozpadovým teplem dceřiných štěpných radionuklidů (typ skladu: AR – atreactor)

Bazény VJP jsou umístěny v bezprostřední blízkosti reaktoru

Na obr. je pohled do BVP v JE Trillo (Španělsko)

Mokrý sklad

Mokrý sklad

Příklad centrálního skladu VJP – CLAB (Švédsko), typ AFR (Away From Reactor)

Po vyvezení bazénů u reaktoru je VJP přemístěno do centrálního skladu

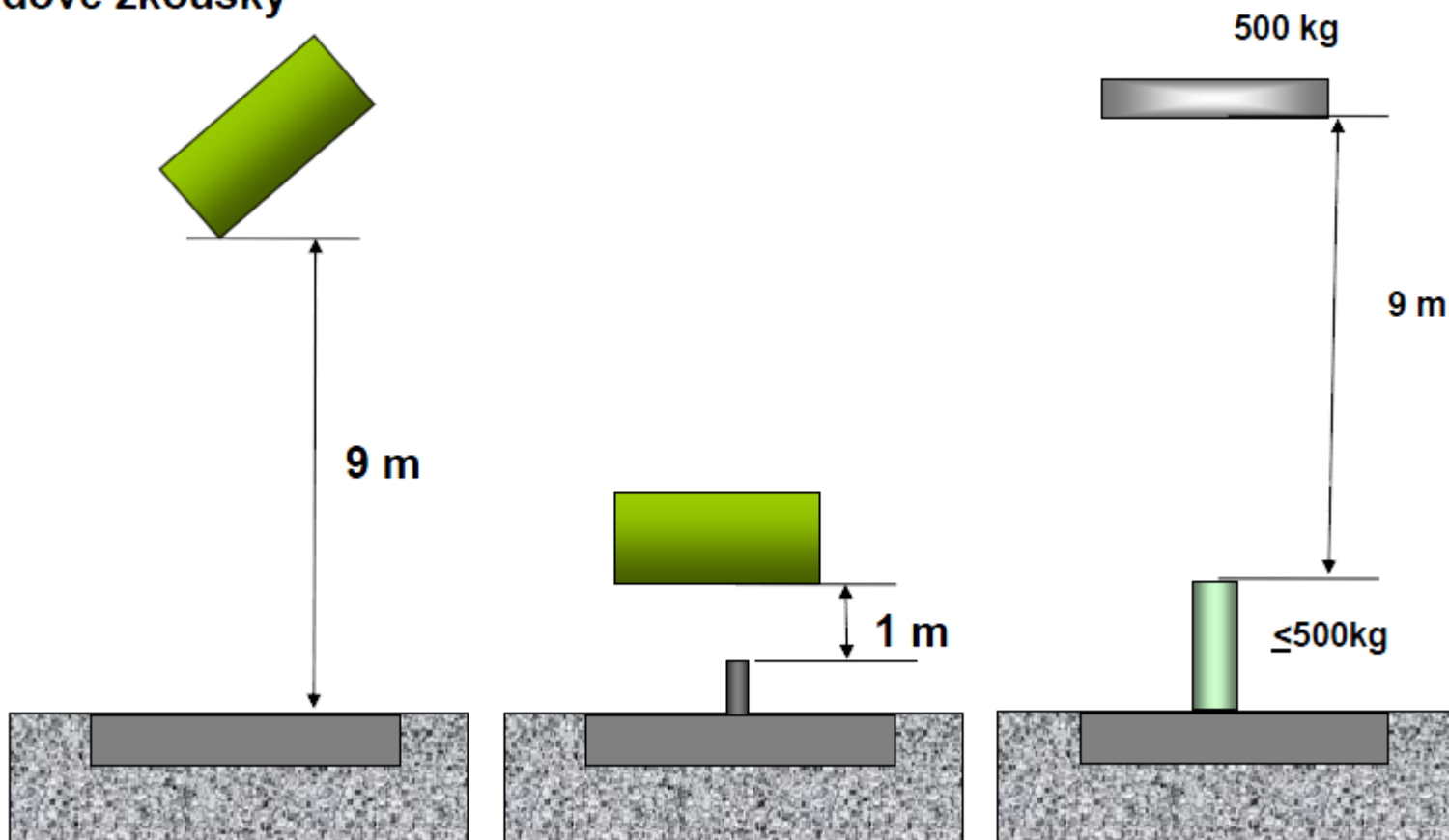
Suché skladování – obalový soubor

Požadavky na obalové soubory

Zkoušky prokazující schopnost přestát podmínky nehody při přepravě

- Pádové zkoušky

Požadavky na obalové soubory

Zkoušky prokazující schopnost přestát podmínky nehody při přepravě

- Požár
- Ponoření

